

УДК 94:371.83

Тетяна Луговська

**ІДЕЙНО-ВИХОВНІ ЗАХОДИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА РОСІЙСЬКИХ
СТУДЕНТІВ "ДРУГ" У ЛЬВОВІ (20–30 РОКИ ХХ СТ.)**

У статті досліджуються ідейно-виховні заходи, що їх провадило товариство російських студентів "Друг" у Львові. Різноманітні за характером, вони розглядалися як важлива складова духовного виховання членів товариства.

Ключові слова: товариство російських студентів "Друг", русофільство, духовне виховання, релігійна діяльність, національне виховання.

У громадсько-політичному житті Західної України в 20–30-ті роки минулого століття вагомий вплив мали організації галицьких русофілів (москвофільство). Це, зокрема, такі культурно-просвітницькі організації, як Руський інститут "Народний дім" у Львові, Львівський Ставропігійський Інститут, "Товариство імені М. Качковського", товариства "Російських дам", "Російське казино".

Серед молодіжних організацій досить активно самостійно діяло і співпрацювало з іншими русофільськими об'єднаннями студентське товариство "Друг" у Львові. Характер діяльності товариства, численні ідейно-виховні заходи, зокрема, з релігійною спрямованістю таких заходів, як складовою виховного процесу, залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – проаналізувати ідейно-виховні заходи, що їх провадило в своїй діяльності товариство російських студентів "Друг" у Львові.

Завдання статті – на основі аналізу архівних документів і публікацій в пресі з'ясувати зміст та спрямованість ідейно-виховних заходів в діяльності товариства російських студентів "Друг" у Львові.

Хронологічні рамки дослідження – 20–30 роки ХХ ст., як один з найбільш насичених ідейно-виховними заходами період в діяльності товариства російських студентів "Друг" у Львові.

Історіографія питання є досить обмеженою. Це дослідження Л. Матюшко [12] та Т. Луговської [13].

Основу джерельної бази статті складають матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (фонди. 506 с, 782 чт), а також статті, опубліковані у львівській газеті "Російський голос" упродовж 1928–1932 рр.

Наукова новизна статті полягає в тому, що на сьогодні дослідження ідейно-виховної діяльності товариства російських студентів "Друг" у Львові науковцями не проводилося.

Діяльність товариства російських студентів "Друг" у Львові основним чином скеровувалася на найбільш прагматичний бік життя переважної більшості тогочасного російського студентства – допомога у покращенні матеріального становища. Це означало надання можливості російським студентам користуватися студентським гуртожитком для проживання під час навчання у львівських вищих навчальних закладах з досить символічною оплатою за проживання (від 5 до 8 польських злотих щомісяця) [1, арк. 211]. Також найбільш незаможні студенти отримували талони на безкоштовні обіди в студентській, як вони називали, "столовці", що діяла при товаристві "Російських дам" [1, арк. 56, 71, 221].

Для російських студентів, членів товариства, діяла бібліотека з читальним залом, у якому можна було ознайомитися з періодикою – двадцять газет і журналів, в тому числі закордонних [2], які передплачувало товариство, а також бібліотечний абонент видавав студентам необхідну навчальну та художню літературу. У 1930 році бібліотека нараховувала дві з половиною тисячі томів. [1, арк. 145]. Члени товариства "Друг" мали можливість користуватися на пільгових умовах безвідсотково довготерміновими [1, арк. 130] чи короткотерміновими позиками у касі, а також одноразовою грошовою допомогою для студентів, які перебувають у скрутному матеріальному становищі [1, арк. 56, 79, 98]. За відсутності достатніх коштів у касі товариства для задоволення всіх прохань про матеріальну допомогу, проводилося жеребкування серед студентів [1, арк. 128].

Незважаючи на бажання товариства підтримувати своїх членів матеріально, все ж таки, згідно зі статутом [3, арк. 6] та розпорядженням львівського воєводи, про опрацювання та систематизацію українських та російських (в тому числі москвофільських) організацій [4, арк. 2], товариство російських студентів "Друг" офіційно задекларувало в анкеті мету своєї діяльності як культурно-освітню [4, арк. 14].

Окрім того, товариство також ставило за мету національне виховання російських студентів [5, арк. 1]. Воно полягало у "вихованні своїх членів в російському дусі" [5, арк. 3] і на засадах російської культури. Так, зокрема у звітній доповіді правління товариства за 1935/1936 навчальний рік

вказувалося, що збільшилися пожертвування для товариства з боку інтелігенції, і, чого раніше не спостерігалось, з боку селянства. Це, на думку доповідача, свідчило про те, що інтелігенція і селянські маси усвідомлюють те величезне виховне значення, яке відіграє у житті російських студентів товариство "Друг" і вірять, що товариство виховує свідому та активну когорту російської інтелігенції, і у подальшому саме виховання своїх членів буде пріоритетним завданням у програмі діяльності для новообраного правління товариства [5, арк. 3].

Для досягнення вказаної виховної мети проводилася ціла низка заходів, а саме: організація студентів для вивчення історії Росії, російської мови, залучення студентів до активної участі в підготовці доповідей з метою ознайомлення членів товариства з російським літературним життям та суспільними подіями і процесами у Польщі й світі [5, арк. 2].

Виховним змістом був також наповнений літній відпочинок (літня колонія товариства "Друг") на річці Сан, недалеко від села Бібрка. Студенти, крім відпочинку організовували доповіді на різну тематику, що закінчувалися обговореннями та імпровізованими дискусіями, які були жвавими та цікавими. Співали російських пісень. У цілому тут панувала атмосфера невеликого, але затишного, як згадував один з колоністів відпочинкового табору, "російського світу серед карпатських передгір'їв". "Російська земля тут не починається і тут не закінчується", писав невідомий автор. "Ми мандрівники, от Дуная до Китаю раскинулась Русь" [5, арк. 6]. Після місячного відпочинку наставала пора прощатися і автор писав, про те, що наступного року, незважаючи на обіцянки нової зустрічі з місцевою молоддю, студенти знали, що сюди вони знову вже не приїдуть. Про виховне значення літніх таборів свідчать пояснення автором терміну мандрівники – "Будемо їздити у всі кінці далекі. Шепотіти на вухо, будити любов, що ховається в душі російського селянина, мандрує між сільськими хатами, полями, лісами ... любов до Батьківщини. Де би ми російські студенти на наступний рік не організували літній табір, але все одно він буде на Російській землі" [5, арк. 6–7].

Стаття про літній відпочинок була підготовлена автором для львівського часопису "Наш путь" і закінчувалася словами російського поета XIX століття Олексія Кольцова з вірша "Что ты спишь, мужичок?..." закликом "Встань, проснись мужичок, уж весна на дворе..." [5, арк.7]. У своєму творі Кольцов О. В. нагадує селянину, що потрібно прокинутися і братися до роботи. Тому свідомо цей заклик поета минулого використав автор замітки про літню колонію, який мав би бути свідченням подвижницької роботи членів товариства з метою виховання національної свідомості серед російського населення краю і його нерозривного зв'язку з російською землею.

Виховна діяльність товариства була досить багатогранною. Зокрема, вагоме місце належить релігійній складовій виховання. Навіть цитата з твору О. Кольцова не є випадковою. Заклик поета залишався актуальним і для XX століття та мав ідеологічне підґрунтя, про яке в умовах жорсткої цензури у тогочасній Польщі, можна було говорити тільки езоповою мовою. Цікаво, що сьогодні освітній портал "Слово" Російської Федерації рекомендує сценарій для проведення свята Покрова Божої Матері у школі, у якому використаний вказаний твір О. Кольцова [6]. Так само як релігійне свято Покрова було пов'язане зі святом вдячності Господу за добре літо, за хліб і за урожай. Аналогічно російські студенти львівських вищих навчальних закладів, як члени товариства "Друг", прагнули через релігійну складову у своїй діяльності також збирати свій "духовний" врожай.

Про релігійні переконання російських студентів не можемо з впевненістю сказати, оскільки вони не були задекларовані в анкетах, які заповнювали члени товариства, не згадуються вони також і в інших офіційних документах. Але в організаційних заходах з нагоди святкування ювілею товариства у лютому 1932 року було вказано про урочисті літургії, що мали відбутися у Греко-католицькій церкві Преображення Господнього і православному Свято-Георгієвському храмі міста Львова [7]. Звідси можна зробити висновок, про те, що якщо не усі, то більша частина російських студентів, членів товариства "Друг", належали до прихожан Православної і Греко-католицької церков. Про це свідчить також лист у редакцію газети "Русский голос" від 15 липня 1928 р. за підписом заступника голови товариства Романа Луцика і секретаря Олега Луцика [8]. Він став відповіддю на замітку в газеті "Русский голос" про святкування Сходження Святого Духа у Львові російською громадою, де невідомий автор замітки шкодує за тим, що під час панахиди на могилах архіреїв та інших видатних росіян, похованих на Личаківському кладовищі, не співав хор російських студентських організацій [9]. Тодішні керівники товариства російських студентів "Друг" відповіли у листі, що, на жаль, співати хор російських студентів на час святкування Сходження Святого Духа "технічно" не мав змоги, оскільки членам хору "студентам греко-католикам і православним надаються знижки на залізничні квитки і переважна більшість учасників студентського хору, користуючись цим, їдуть на ці свята по домівках" [8].

Виховна та релігійна, як вагома складова ідейно-виховної діяльності, були присутні у багатьох організаційних заходах російських студентів. Передусім, з метою згуртування і консолідації російської молоді, активна участь студентів в найголовніших християнських святах – Різдва та

Великодніх. Проходили ці різноманітні заходи релігійного характеру на досить демократичній основі. Так, згідно з оголошенням від 11 грудня 1925 р., мали відбутися загальні збори товариства, на яких мала б бути прочитана доповідь Н. Хама "Як ми повинні відсвяткувати Різдво". Правління товариства вказувало про те, що після доповіді відбудеться дискусія [1, арк. 25]. Під час Різдвяних канікул студенти – члени товариства розповсюджували релігійні календарики і блокноти, а виручені кошти йшли на підтримку будинку російської студентської молоді ім. А.Ю.Ясеницького (студентського гуртожитку) [1, арк. 26]. Студенти, члени товариства "Друг", на прохання правління Ставропігійського Інституту очолювали декілька комітетів в урочистій академії з нагоди 300-ліття освячення храму Успіння Пресвятої Богородиці у Львові [1, арк. 165]. У червні 1937 року, в рамках загального з'їзду російської молоді з різних міст Польщі, з ініціативи правління товариства організована колективна поїздка в Почаївську лавру як духовно-релігійну твердиню православ'я у Польщі [1, арк. 234].

Окремою темою духовно-релігійного виховання студентів була трагедія Талергофа. Члени товариства брали активну участь в панахидах в пам'ять померлих росіян у концентраційному таборі Талергоф. До участі в цих заходах, як обов'язку честі для російського студентства, неодноразово закликала правління товариства [1, арк. 38]. Таким чином, досягалася мета згуртованості і духовної єдності російських студентів. Особливо активно брали участь в підготовці і проведенні Талергофського з'їзду учасники студентського хору [1, арк. 102]. З тією ж метою періодично організовувалися поминальні панахиди біля гробниці російських журналістів на Личаківському кладовищі. Такі панахиди, зокрема, відбулися в пам'ять галицько-російської письменниці Клавдії Алексівич [1, арк. 76], поминальне богослужіння на могилі "Невідомого Талергофця" [1, арк. 143], панахида у пам'ять фундатора будинку студентської молоді і благодійника російського студентства А. Ясеницького [1, арк. 231].

Значне місце займала ідейно-релігійна складова у діяльності учасників хору товариства російських студентів. Це передусім значна кількість релігійно-духовних творів у репертуарі хору [1, арк. 58]. Студентський хор здійснював побудинковий і поквартирний обхід росіян – жителів міста Львова, вітаючи їх з найважливішими релігійними святами. Зокрема, студенти виконували колядки у день релігійного свята Богоявлення [1, арк. 164]. Студентське товариство регулярно організовувало Святвечір (Сочевник) у залах товариства "Російське казино", на який традиційно запрошувало представників понад півтора десятка різноманітних російських організацій і товариств Львова: "Товариства імені М. Качковського", Ставропігійського Інституту, представників редакцій "Земля і воля" і "Русській голос", товариства "Російських дам" тощо [10, арк. 41].

Члени товариства були також активними учасниками низки заходів (переважно лекцій та диспутів) релігійно-дослідницького та теологічного характеру. Так, у жовтні 1927 року члени товариства "Друг" були учасниками публічних лекцій у приміщенні "Російського казино", які прочитав відомий російський релігійний філософ Микола Бердяєв. Прочитані ним лекції стосувалися актуальних на той час тем "Християнство і сучасна душа" та "Християнство і марксизм" [1, арк. 77]. Члени правління товариства брали участь в комітеті з організації урочистих заходів з нагоди столітнього ювілею з дня народження відомого церковного і громадського діяча, засновника "Товариства імені Качковського" та провідника москвофільства І. Наумовича, які відбулися у січні 1926 року [10, арк. 3].

Мали місце спроби вирішення правлінням товариства суспільно-політичних питань росіян через співпрацю з авторитетними представниками церкви. Так, на III нараді об'єднання російських студентських організацій (ОРСО) у Варшаві 6 червня 1933 р. відбулася зустріч делегатів наради від товариства "Друг" Л. Луцика і О. Луцика зі священником, доктором Н. Нагорянським. Мета зустрічі і більш ніж півторагодинної розмови з доктором Н. Нагорянським – переконати його не відмовлятися від пропозиції зайняти посаду єпископа Саноцької єпархії. Тим самим Н. Нагорянський, на думку представників товариства російських студентів, своїм авторитетом зможе допомогти скрутному становищу російських лемків краю, призупинити їх українізацію. "Голос Народу російського Прикарпаття потребує від о. Нагорянського прийняття цього Сану і присвячення своїх сил Народу" [11, арк. 2]. Отець, доктор Н. Нагорянський пообіцяв прийняти до уваги всі побажання студентських делегатів. Ті ж у свою чергу вирішили скерувати на ім'я священника Н. Нагорянського листа, зібравши під ним якомога більше підписів. Такий лист був відправлений 24 червня 1933 р. У ньому йшлося про те, що російські студенти Львова, а також усі російські лемки і взагалі весь галицько-російський народ "знаючи глибоку відданість Отця Доктора нашій Церкві і Ваш щирий патріотизм бачимо Вас єдиною достойною Високого Пастирського Сану стати правдивим Владикою нашому народу" [11, арк. 5]. Чи була позитивною відповідь Н.Нагорянського у архівних документах товариства відомості відсутні.

Отже, що товариство російських студентів провадило широку ідейно-виховну діяльність, у тому числі й на релігійній основі, використовувало різноманітні можливості для співпраці з представниками церкви з метою духовної та релігійної єдності росіян у Східній Галичині.

Список використаних джерел

1. ЦДАЛ України, ф. 506 с, оп.1, спр. 30. 272 арк. 2. Студенческая жизнь. Библиотека о-ва “Друг”. // Русский голос. – № 451. – 31 липня 1930. 3. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр.11. 47 арк. 4. Держархів Львівської обл., ф. 110, спр. 144, 102 арк. 5. ЦДАЛ України, ф. 782 чт., спр. 30. 9 арк. 6. Сценарий проведения праздника Покрова Божией Матери в школе. Из опыта проведения школьных праздников Смирнова Т. Ю. Интернет-ресурс. – Режим доступа: <http://www.portal-slovo.ru/pedagogy/43552.php?PRINT=Y> 7. От Юбилейного Комитета // “Русский голос”. – № 1–2 (542-3) січень 1932. 8. Письмо в редакцию // Русский голос. – № 263. – 15 липня 1928. 9. Праздники Сошествія св.Духа во Львове в 1928 г. // Русский голос. – № 260. – 24 червня 1928. 10. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр. 29. 45 арк. 11. ЦДАЛ України, ф. 506с, оп.1, спр. 37. 8 арк. 12. Матюшко Л. Діяльність москвофільського студентського товариства “Друг” у міжвоєнний період / Л. Матюшко // Шляхами історії. Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. І.Франка на пошану професора Костянтина Кондратюка / Упорядник Олексій Сухий. – Львів: Видавництво “Піраміда”, 2004. – С. 310–322. 13. Луговська Т. Проблема мовної культурної ідентичності у діяльності товариства російських студентів “Друг” у Львові / Т. Луговська. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)” / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Ч. I. – С. 97–98.

Татьяна Луговская

ИДЕЙНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВА РУССКИХ СТУДЕНТОВ “ДРУГ” ВО ЛЬВОВЕ (20–30 ГОДЫ XX СТ.)

В статье исследуются идейно-воспитательные мероприятия общества русских студентов “Друг” во Львове как важная составляющая формирования и укрепления национального и духовного единства членов общества.

Ключевые слова: общество русских студентов “Друг”, русофильство, духовное воспитание, религиозная деятельность, национальное воспитание.

Tatyana Lugovska

IDEOLOGICAL-EDUCATOR EVENTS IN ACTIVITY OF SOCIETY OF THE RUSSIAN STUDENTS “FRIEND” IN LVIV(20–30 OF XX CENTURY)

In the article investigated ideological are educator events of society of the Russian students “Friend” in Lviv as an important constituent of forming and strengthening of national and spiritual unity of members of society.

Key words: society of the Russian students “Friend”, russophilia, spiritual education, religious activity, national education.

УДК 94(477) “1939–1941”

Володимир Старка

СТАВЛЕННЯ СХІДНОГАЛИЦЬКОГО СЕЛЯНСТВА ДО РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (КІНЕЦЬ 30-Х – ПОЧАТОК 40-Х РР. XX СТ.)

У статті, на основі аналізу опублікованих архівних документів, спогадів очевидців та історіографії праць проаналізовано вплив суспільно-політичних та соціально-економічних трансформацій на повсякденне життя східногалицького селянства у 1939–1941 рр. Висвітлено процес змін господарського, релігійного та повсякденного життя.

Ключові слова: Східна Галичина, селянство, соціально-економічні трансформації, повсякденне життя.

Модерні соціально-економічні трансформації українського суспільства, зумовлюють потребу звернення сучасників до попереднього історичного досвіду. Як зазначав американський науковець Едвард Саїд: “Звернення до минулого – одна з найпоширеніших стратегій інтерпретації теперішнього” [2, с. 9]. Цінним в подібному контексті є досвід галицького селянства, котрий, за 40 років прожив у складі чотирьох держав, які втілювали в життя свої соціально-економічні реформи.